

הצלת חיי חיילים ע"י פגיעה ב'בלתי מעורבים' או בחיילים אחרים

מבוא

בתשובה מפורסמת, פסק הרב ישראלי שאף שכל איסורי התורה פרט לגי' העבירות החמורות נדחים מפני פיקוח נפש, אסור לאדם להציל את עצמו ע"י פגיעה בבלתי מעורבים:

"ולא שייכת בזה הטענה שכל המצוות נדחות בפני פקוח נפש, כי זו אינה טענה אלא בכל מצוות שעיקר המונע הוא האיסור, אבל כאן הרי נפש זו שאתה בא להציל נפשך על ידה אינה שלך, והאיסור הוא רק תולדה מזה, ולקחת את שאינו שלך לשם הצלה לא יוצדק אלא אם בעל הדבר עצמו אף הוא היה מחויב לעשות זאת. מה שאין כן בעניננו. ויוצא מזה שלהתרא ע"י שפיכות דמים של נכרי אסור ואפי' במקום פקוח נפש והוא הדין בעניננו כיוון שנתברר שהריגת הקטנים, גם כשהדבר אי אפשר להיות נעשה באופן אחר, הוא רק מגדר הצלה - הצלה זו בנפשם של אחרים אסורה."¹

דברי הרב ישראלי² מתבססים על עקרון אותו ניתן לכנות 'מרחב האפשרויות'. העקרון אומר שהכלל 'אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש' מלבד שלוש העבירות החמורות, נאמר רק ביחס לגדרי האיסורים עצמם. אולם, פעמים שאין אדם רשאי לפגוע בזולת אפילו במקום 'פיקוח נפש', משום שהפגיעה אינה ב'סמכותו' של האדם. במילים אחרות, הכלל שאומר שפיקוח נפש גובר על שאר הדברים מוגבל ל'מרחב המעשים שבסמכותו של האדם לעשותם'. במצבים מסוימים, כגון כאשר הזולת אינו מחויב לאפשר את הפגיעה בו על מנת להציל אדם זה, פגיעה בזולת איננה בסמכותו של האדם, ועל כן, היא כלל איננה נידונה כאפשרות.

עקרון זה מופיע בדברי גדולי האחרונים (בהם ר' אליעזר הלוי לנדא, ר' שלמה קלוגר, ר' יעקב עטלינגר, ור' שמואל רוזובסקי זכר צדיקים לברכה) ומשפיע על פסיקת ההלכה למעשה בתחומים מגוונים, בהם ניתוחי מתים (ראה שו"ת בנין ציון קע, קעא), הצלת עצמו ע"י גרימת בושח לחברו (ראה שו"ת בנין ציון קעב, קעג), לקיחת איברים מהמת לצורך השתלה (ראה שו"ת מנחת יצחק ה ז יז), ועוד.³

אולם לכאורה, סברת האחרונים הבאה לידי ביטוי בפסקו של הרב ישראלי סותרת סוגיה מפורשת במסכת פסחים (כה, א-ב). הגמרא מביאה ברייתא הקובעת שמותר להתרא בכל עבירות שבתורה מלבד גי' עבירות חמורות - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. לגבי שפיכות דמים, הגמרא מבארת שמקור האיסור להתרא הוא סברת 'מאי חזית דדמא דידך סומק טפיי' ('מה ראית שהדם שלך אדום יותר'). מדברי הגמרא עולה לכאורה שבמקום בו לא קיימת סברת 'מאי חזית', יהיה מותר לאדם להינצל בהריגת חברו (וקל וחומר שיהיה מותר לו להינצל ע"י פגיעה באבר של חברו). זאת בניגוד לדברי הרב ישראלי לפיהם מותר לאדם להינצל ע"י פגיעה בחברו רק במקום בו חברו מחויב לאפשר את הפגיעה הזו כדי להצילו.

דוגמה למקרה בו סתירה-לכאורה זו באה לידי ביטוי היא השאלה האם מותר לחיילים להציל את עצמם בדרך בה ייפצעו חיילים אחרים אך לא תשקף סכנה לחייהם בשום אופן. במקרה זה, מצד אחד לא קיימת סברת 'מאי חזית', שהרי החיילים הנפגעים לא ימותו בעקבות כך, ומצד שני, החיילים האחרים אינם

¹ עמוד הימיני, סימן טז, פרק ד, סעיף יד

² יש לציין שעל אף הפסק שהבאנו, הרב ישראלי הסיק בסימן טז פרק ה אות לב: "יש מקום לפעולות תגמול ונקם כנגד צוררי ישראל ... וכל אסון ופגע שקורה לפורעים ולבעלי בריתם ולילדיהם, הם הם ערבים לזה והם עוונם ישאו", וזאת מגדרי 'מלחמה'. עם זאת, גם במלחמה דין זה אינו חל על גורמים שאינם קשורים לאויב שנמצאים במקום כגון חיילי יוניפי"ל, ובוודאי שאינו חל על חיילים אחרים שלנו.

³ ראה בהרחבה במאמר: טוביה שלמה בר אילן ונתן קלר, ביאור סוגיית 'יתספר עמו מאחורי הגדר' לאור עקרון 'מרחב האפשרויות', אסיף ט (תשפג), עמ' 1-20.

מחוייבים לאפשר לפצוע אותם כדי להציל את חברים. בהמשך המאמר, נתרכז במקרה הזה. דוגמאות נוספות עולות מדבריהם של חלק מהראשונים והאחרונים, ומסקנות המאמר תקפות גם לגביהן.⁴

בפרקים הבאים נראה מספר דרכים ליישב את הסתירה-לכאורה בין סוגיית הגמרא לעקרון 'מרחב האפשרויות'. לפי כל הדרכים האלה, אסור לחיילים להציל את עצמם ע"י פציעת חיילים אחרים (שלא בהסכמתם), אפילו אם זו הדרך היחידה בה הם יכולים להינצל. זאת, בדומה לפסקו של הרב ישראל זצ"ל. לאחר מכן, נציג שיטה מחודשת של הרמב"ן לפיה יתכן שמותר לחיילים להינצל ע"י פציעת חבריהם, אם זו הדרך היחידה בה הם יכולים להינצל.

נדגיש, בהמשך לדברי הרב ישראל שם, שלא פעם יש במלחמה שיקולים 'כלליים' הגוברים על הכללים ה'רגילים' של 'יהרג ואל יעבור' ו'מרחב האפשרויות', כאשר למעשה זה או אחר ישנה השפעה על גורל המערכה. המאמר שלנו עוסק במקרים בהם שיקולים כאלה אינם קיימים ואנו הולכים אחר 'עיקר הדין'.

פרק א - שיטת ר' יעקב עטלינגר בהסבר הסוגיה בפסחים

קושיה דומה לקושייתנו לעיל העלה ר' יעקב עטלינגר (בנין ציון קסז) על סוגיית הגמרא במסכת יומא המקבילה לסוגיה בפסחים.⁵ הוא הציע שני תירושים. הראשון הוא 'דברא קושטא קאמר', כלומר די היה לגמרא בסיבה אחת כדי לנמק את האיסור להינצל ע"י הריגת חברו והגמרא ציינה את הסיבה ה'איסורית'. ההסבר השני הוא שהסוגיא עוסקת במקרים בהם הזולת מרשה לאדם להתרפא על ידי הריגתו. לדוגמה, ניתן לתאר מצב בו אדם זקוק להשתלת איברים, וקרובו מתנדב למות על מנת שיקחו אחד מאבריו על כדי להציל את הנזקק. באופן כזה, אין כל בעיה של 'מרחב האפשרויות' משום שהזולת מתנדב לכך ברצונו החופשי, ועל כך קובעת הגמרא שהדבר אסור משום 'מאי חזית'. לפי שני הסברי ה'בנין ציון', אסור לחיילים הנמצאים בסכנה להציל את עצמם ע"י פציעת חיילים אחרים, אם החיילים האחרים אינם מסכימים לכך.

פרק ב - חילוק בין 'ריפוי' ל'הצלה' והסבר הסוגיה באמצעות

כיוון אפשרי נוסף להסביר את הסוגיה לאור עקרון מרחב האפשרויות הינו שיש לחלק בין ריפוי באמצעות אחת משלוש העבירות החמורות, כמו בסוגיית 'תספר עמו מאחורי הגדר' בה אדם נפל למשכב ורצה להתרפא באמצעות גילוי עריות, לבין הצלה באמצעות אחת משלוש העבירות החמורות, כמו שאלתו של אותו יהודי לרבא, ביחס לאדון העיר שפקד עליו להרוג יהודי אחר ואם לאו האדון יהרוג את השואל. ניתן לומר, שעקרון מרחב האפשרויות תקף רק במקרים המוגדרים כ'ריפוי' אך לא במקרים המוגדרים כ'הצלה', ולכן הגמרא במסכת פסחים נזקקה לסברת 'מאי חזית' כדי לנמק את האיסור להציל את עצמו. לפי הסבר זה, ניתן להסיק מדברי הגמרא שמותר לאדם להציל את עצמו בהריגת חברו רק במקום בו לא קיימת סברת 'מאי חזית' וגם מדובר ב'הצלה' ולא ב'ריפוי'.

ככלל, היתרי 'פיקוח נפש' ודיני 'יהרג ואל יעבור' קיימים הן באופן של 'ריפוי' והן באופן של 'הצלה', כלשון הרמב"ם (יסודי התורה ה'ו): "כענין שאמרו באונסין, כך אמרו בחולאים". אולם בפרטי הדינים, עולים מדברי הרמב"ם (יסודי התורה פרק ה) ומדברי ראשונים נוספים חילוקים בין 'ריפוי' ל'הצלה'. נעמוד על

⁴ ראה ערוגת הבושם על המרדכי סנהדרין רמז תשיט, פרי מגדים משבצות זהב שכח ז, פרי מגדים משבצות זהב שכט א, מנחת חינוך רצו.

⁵ קושיה דומה כתב בקצרה ר' שלמה קלוגר (האלף לך שלמה י"ד ר), והניח בצ"ע.

אחד החילוקים. בחלק הראשון של הפרק (הלכות א-ה), הרמב"ם דן במקרים בהם גוי כופה יהודי לעבור עבירה ומאיים שיהרוג אותו אם לא יעשה כן. בהלכה ד', כתב הרמב"ם:

"וכל מי שנאמר בו ייהרג ואל יעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם... ואף על פי כן, מפני

שעבר באונס, אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפילו הרג באונס."⁶

בהלכה ו' כתב הרמב"ם:

"ומתרפאין בכל איסורין שבתורה, במקום סכנה, חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים - אפילו

במקום סכנה, אין מתרפאין בהם; ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית דין, עונש הראוי לו."⁷

האחרונים נחלקו בביאור הביטוי "עונש הראוי לו". אולם על כל פנים ברור שהרמב"ם חילק בין מקרים של 'הצלה' בהם גוי מכריח יהודי לעבור על אחת משלוש העבירות החמורות, לבין מקרים של 'ריפוי' בהם חולה שמצוי בסכנת חיים רוצה להתרפא באמצעות אחת משלוש העבירות החמורות. אף שבשני המקרים הדבר אסור, העונש שונה: במקרה של 'הצלה' הרמב"ם כתב שלא מלקין ולא ממיתים את מי שעבר עבירה כדי להינצל (אף שחילל את ה') ולא הזכיר כלל שמענישים אותו, ובמקרה של 'ריפוי' הרמב"ם כתב שעונשים את מי שעבר והתרפא.

בדרך זו נוכל לבאר את סוגיית הגמרא בפסחים. בדיון על סיבת האיסור להציל את עצמו בהריגת חברו, הגמרא מביאה את סברת 'מאי חזיתי' ו'מתעלמת' מעקרון 'מרחב האפשרויות', מכיוון שהגמרא עוסקת במקרים המוגדרים כ'הצלה', בהם עקרון 'מרחב האפשרויות' אינו קיים.

ראיה להבנה זו בדברי הגמרא נוכל להביא מפירוש רש"י בסוגיה. אף שבתחילת הסוגיה הגמרא נקטה במטבע הלשון 'ריפוי' ("בכל מתרפאין חוץ מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים"), רש"י הביא, בתור דוגמא ל'ריפוי' בשפיכות דמים' עליו מדברת הגמרא, את המקרה הקלאסי של 'הצלה' בשפיכות דמים:

"ושפיכות דמים - כגון אמרו לו: הרוג ישראל חבירך, ואם לאו - תיהרג."⁸

נראה שרש"י פירש דווקא מילים אלו, באופן של הבאת דוגמא של 'הצלה' שפחות מתאימה ללשון הגמרא, כדי להדגיש שהדיון בהמשך הגמרא לגבי הסיבה לאיסור הצלת עצמו בשפיכות דמים, רלוונטי רק במקרים של 'הצלה' ולא במקרים של 'ריפוי'. במקרים של 'ריפוי', לשיטת רש"י פשיטא שאסור לרפא עצמו בהריגת חברו, שהרי רש"י (בבא קמא ס א) כתב שאסור לאדם להציל עצמו אפילו ע"י פגיעה בממון חברו בלבד.⁹

האם הצלת חיי חיילים בדרך בה ייפצעו חיילים אחרים מוגדרת כ'ריפוי' או כ'הצלה'? לשם כך, יש להתבונן בסברות לחילוק בין 'ריפוי' ל'הצלה'. שתי סברות מרכזיות לחילוק עולות מדברי האחרונים.

א. ההבדל הוא בין מקרים בהם איסור התורה הוא ה'בעיה' לבין מקרים בהם האיסור הוא ה'פתרון'

מדברי ה'מנחת חינוך' (מצוה רצה-רצו אות א) עולה החילוק הבא: כאשר אנס מכריח אדם לעבור עבירה, הרי שה'בעיה' נוצרה מלכתחילה מחמת מצוות התורה. לעומת זאת, כאשר האדם חולה והוא עובר עבירה על מנת להתרפא, הרי שכאן העבירה איננה ה'בעיה' אלא היא ה'פתרון', כלומר האדם מעוניין לפתור את מצוקתו על ידי העבירה. ה'מנחת חינוך' אמר את סברתו לחלק בין 'ריפוי' ל'הצלה' לעניין ייהרג ואל יעבור, אך נראה שחילוק זה נכון גם ביחס לעקרון 'מרחב האפשרויות'. העקרון לפיו אין לאדם סמכות לפגוע בחברו קיים במצב של 'ריפוי', בו המצוקה של האדם קיימת בכל אופן והוא רוצה לפתור את מצוקתו על ידי פגיעה בזולת. במקרה זה הסברה נותנת, שגם ללא העבירה, אין הצדקה לפגיעה בזולת. לעומת זאת במצב של

⁶ רמב"ם הלכות יסודי התורה ה ד

⁷ רמב"ם הלכות יסודי התורה ה ו

⁸ רש"י פסחים כה א ד"ה ושפיכות דמים

⁹ הבנה זו בדברי הגמרא מופיעה ב'ספר המכתם (לר' דוד בן לוי מנרבונא) על הסוגיה (פסחים כה א): "בכל מתרפאין חוץ מע"ז וכו'. פירוש, לעיל אמר לעניין רפואה ממש מחולי, וכאן אמר לענין הצלה מיד מלך או אנס".

'הצלה', כלומר, במצב בו האדם נמצא בסכנת חיים בעקבות חברו, ישנה הצדקה לפגיעה בזולת על מנת להנצל - שהרי הזולת הוא למעשה הגורם, גם אם בעקיפין, לפגיעה זו.

ב. ההבדל הוא בין מקרים בהם המעשה מיוחס אליו לבין מקרים בהם המעשה מיוחס לאנס

ה'קובץ שיעורים' (כתובות ח) הסביר את חילוקו של הרמב"ם בין 'הצלה' ל'ריפוי' באופן אחר. לשיטתו, ההבדל בין 'הצלה' ל'ריפוי' נעוץ בשאלה האם המעשה מתייחס לאדם העושה אותו. בין אם אדם הציל את עצמו או ריפא את עצמו באחת מג' העבירות החמורות, הוא עשה שלא כהוגן. אלא שבמקרה של 'הצלה', המעשה אינו מתייחס אליו אלא מתייחס אל האנס, ולעומת זאת ב'ריפוי', בו אין אנס חיצוני, המעשה מתייחס אליו. אף סברה זו, בדומה לסברה הראשונה, נאמרה ביחס לגדרי 'יהרג ואל יעבור' אולם נראה שהיא קיימת גם ביחס לגדרי 'מרחב האפשרויות'. מרחב האפשרויות מונע מאדם לפגוע בחברו אפילו על מנת להציל את נפשו שלו, ולכן אסור להתרפא ע"י פגיעה בחברו. אולם במקרים של 'הצלה', המעשה אינו מתייחס למציל את עצמו אלא לאנס, והרי זה כאילו האנס פוגע בחבר ומשתמש באדם כ'גרזן ביד החוצב בו'. הדילמה בה נתון האדם היא האם למסור את נפשו כדי להציל את השני מלהיזק ע"י האנס, ובזה לא חייבה אותו התורה.¹⁰

לפי שתי הסברות, נראה שהצלת חיי חיילים ע"י פציעת חיילים אחרים מוגדרת כ'ריפוי' ולא כ'הצלה', מכיוון שהחיילים האחרים אינם ה'גורם' לבעיה אלא ה'פתרון', ומכיוון שהמעשה המסוים הזה מתייחס לחיילים המבצעים ולא לחיילי האויב. לכן לפי הסבר זה, אסור לחיילים להציל עצמם ע"י פציעת חבריהם.

פרק ג - סברת 'מאי חזית' כוללת בתוכה התייחסות ל'מרחב האפשרויות'

הסבר אחר לסוגיה עולה מדברי ה'אור גדול', בהסבר שיטת ה'נודע ביהודה' (מהדורא תניינא חו"מ נט) בהבנת סברת 'מאי חזית'. ה'אור גדול' כתב:

"מבואר מהנודע ביהודה דסבירא ליה דאף אם אחד קיל מחבירו עם כל זה אמרינן מאי חזית, והיינו דהא הטריפה איננו מחויב להמית עצמו בשביל להציל השלם לכך אסור להורגו, בעל כרחנו גם כן דאיננו מחויב לסבול רע במקצת בשביל שלא יסבול חברו רע ביותר להכי שייך מאי חזית אף באחד קיל מחבירו."¹¹

לדברי ה'אור גדול', סברת 'מאי חזית' קיימת גם במקרים בהם אדם רוצה להציל את עצמו ע"י פגיעה במי ששווה פחות ממנו (כגון עובר), אם השני אינו מחויב לאפשר פגיעה זו כדי להצילו. לפי סברה זו, עולה מסוגיית הגמרא בפסחים שאסור לחיילים להציל את עצמם ע"י פציעת חבריהם מכיוון שבמקרה זה מתקיימת סברת 'מאי חזית' (אף שפציעה פחות חמורה מהריגה), אם אכן החיילים האחרים אינם חייבים לאפשר לפצוע אותם כדי להציל את חבריהם.

פרק ד - שיטת הרמב"ן

רב האי גאון והרי"ף נחלקו בשאלה האם ישראל הנאנס על ידי גוי להביא ממון חברו והביא, חייב לשלם לחברו או לא. הרמב"ן הביא ראיות לשיטת הרי"ף, שפסק שחייב לשלם, מסוגיית הצלת דוד וחייליו ע"י שריפת גדישים שהתחבאו בהם פלישתים ומסוגיית נרדף ששבר כלים של חברו במנוסתו:

"ואפילו באונס הגוף נמי אשכחן כהאי גוונא בעובדא דגדישין דמטמרי בהו פלשתים וקטלי בהו ואסרי למיקלינהו להציל עצמו בממון חברו והתם אם היו יכולין להתרחק בלא נפשות היאך היה

¹⁰ בין שתי הסברות יש נפק"מ למספר סוגיות, כגון הצלת אשה בחיי עובר שמסכן אותה והצלת עצמו ע"י פגיעה בממון חברו.

¹¹ ר' ירוחם יהודה לייב פרלמן (ה'אור גדול'), קונטרס קידוש ה' על הלכות יסודי התורה לרמב"ם, פרק ה הלכה ה

נקרא מציל עצמו ולמה היה הדבר ספק אצל הגבורים ואזונו דוד לא ידע אלא ודאי הצלתם היתה מיוחדת בשריפת הגדישין ואף על פי כן אסרו לשרוף אלא על מנת ליתן לו דמים; וכן הא דאמרינן בנרדף ששבר את הכלים של כל אדם חייב שאסור להציל עצמו בממון חברו ודאי מדקרי ליה הכי בשעו כלים מפסיקין לו הדרך עסקינן ואפילו הכי חייב וכי מה בין מי שאונס הגוף בא לו מחמת ממונו של פלוני למי שאונסו בא עליו בממונו של פלוני שניהם אקרי אונסין והממון מציל וההצלה מיוחדת בו אלא כולן חייבין.¹²

הן במקרה של שריפת הגדישים בידי חייליו של דוד והן במקרה של נרדף ששבר את הכלים, המזיק חייב לשלם אף שהוא עשה זאת לצורך הצלתו. מכאן למד הרמב"ן, שאף מי שגוי איים על חייו שאם לא ימסור את ממונו של חברו הוא יהרג - חייב לשלם. הרמב"ן ציין שמוכרחים לומר שבשתי הסוגיות, הפגיעה בחברו (שריפת הגדישים ושבירת הכלים) הייתה הדרך היחידה בה האדם היה יכול להציל את עצמו, שאם לא כן, פשוט שהיה אסור לו להציל את עצמו בדרך זו. לעומת זאת, הרמב"ן לא חלק בין מקרים שהוגדרו לעיל כ'ריפוי' למקרים שהוגדרו כ'הצלה', שכן הוא הביא ראיה מכך שנרדף ששבר את כלי חברו כדי להינצל (מקרה מובהק של 'ריפוי') חייב לשלם לחברו, לכך שישראל שנאנס ע"י גוי להביא את ממון חברו (מקרה מובהק של 'הצלה') חייב לשלם לחברו.

באופן דומה, הרמב"ן (מלחמות ה' סנהדרין יח. מדפי הרי"ף) למד מסוגיית הגמרא בפסחים שפסקה שאסור להתרפא בגילוי עריות, שגם במקרה של אנס שכופה יהודי לעבור על אחת מגי העבירות החמורות להנאת עצמו, אסור ליהודי להציל את עצמו ע"י ביצוע העבירה (דלא כשיטת בעל המאור, שם). הרמב"ן הבין שהגמרא בפסחים עוסקת במקרה בו הדרך היחידה להנצל היא על ידי ביצוע העבירה. מצב זה נחשב לשיטת הרמב"ן ל'אונס', מבלי לחלק בין 'ריפוי' ו'הצלה', ועל כן, ניתן להביא ראיה מסוגיה זו בגמרא לדין 'יהרג ואל יעבור' כאשר יש אנס גוי הכופה להנאת עצמו.

ניתן לומר שלשיטת הרמב"ן, במצב כזה של אונס, לא חל עקרון 'מרחב האפשרויות', כפי שהסברנו לעיל בדעת ראשונים אחרים שבמצב של 'הצלה' לא חל עקרון 'מרחב האפשרויות'. לפיכך, מובן מדוע הגמרא בפסחים קבעה שאסור להתרפא בשפיכות דמים משום סברת 'מאי חזית'. אכן, במקום בו לא מתקיימת סברת 'מאי חזית', מותר להתרפא ב'שפיכות דמים' כאשר אין דרך אחרת להנצל, משום שעקרון 'מרחב האפשרויות' לא חל במצב כזה.

לפי הבנה מרחיקת לכת זו בשיטת הרמב"ן, יתכן שיהיה מותר לחיילים להציל עצמם ע"י פציעת חבריהם, אם זו הדרך היחידה בה הם יכולים להינצל. זאת מכיוון שעקרון 'מרחב האפשרויות' אינו חל במקרה של אונס (ומצב כזה נחשב לאונס), ומכיוון שלא קיימת סברת 'מאי חזית' כי פציעה פחות חמורה מהריגה.

סיכום

לשיטת רוב הראשונים והאחרונים שהצגנו, אסור לחיילים להציל את חייהם ע"י פציעת חבריהם, גם אם זו הדרך היחידה בה הם יכולים להינצל. סיבה אחת לכך היא שההיתר להציל עצמו בחיי חברו במקום בו לא קיימת סברת 'מאי חזית' מוגבל למקרים המוגדרים כ'הצלה' בהם לא חל עקרון 'מרחב האפשרויות', בעוד המקרה שלנו מוגדר כ'ריפוי'. סיבה אפשרית נוספת היא שגם במקרים בהם הפגיעה בזולת פחותה מפיקוח נפש, קיימת סברת 'מאי חזית' אם הזולת אינו חייב לאפשר פגיעה זו להצלת חברו. לעומת זאת, לשיטת הרמב"ן, אפשר שיהיה מותר לחיילים להציל את חייהם באופן זה, אם אכן זו הדרך היחידה בה הם יכולים להנצל, מכיוון שמקרה כזה נחשב ל'אונס' ועקרון 'מרחב האפשרויות' לא חל עליו.

¹² רמב"ן מלחמות ה' בבא קמא מג. מדפי הרי"ף